

Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie

Katedra i Zakład Pielęgniarstwa

Kierownik prof. dr hab. n. med. i n. zdr. Elżbieta Grochans

ul. Żołnierska 48, 71-210 Szczecin

tel. +48 91 48 00 910, fax +48 91 48 00 905, e-mail: zpropnp@pum.edu.pl

Szczecin 2021-11-01

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Anny Małgorzaty Ulickiej pt. „Postawy rodziców dzieci w wieku wczesnoszkolnym wobec realizacji szczepień ochronnych”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Beaty Jankowskiej-Polańskiej, prof. UMW

Ocena wyboru tematu

Jednym z najważniejszych osiągnięć medycyny, mających ogromne znaczenie dla zdrowia publicznego są szczepienia ochronne. Są one najskuteczniejszym i najbardziej efektywnym sposobem zapobiegania chorobom zakaźnym. To dzięki szczepieniom nastąpił spadek śmiertelności z powodu chorób zakaźnych, znaczące zmniejszenie liczby i czasu trwania hospitalizacji z ich powodu, jak również spadek liczby zachorowań. Dzięki szczepieniom wyeliminowano całkowicie ospę prawdziwą, w wielu krajach nie występuje poliomyelitis, różyczka wrodzona, błonica czy tężec noworodków, zmniejszyła się zachorowalność na wiele chorób zakaźnych, a także liczba zgonów i powikłań po przebytych chorobach zakaźnych. Występowanie wielu chorób zakaźnych, będących niegdyś przyczynami epidemii, takich jak odra, różyczka, błonica czy wirusowe zapalenie wątroby typu B zostało, dzięki szczepieniom, znacznie ograniczone. Odsetek zgonów z powodu chorób zakaźnych zmniejszył się z 20–25% w pierwszej połowie XX wieku, do mniej niż 1% w czasach współczesnych.

W roku 2020 ogólna wyszczepialność przeciwko chorobom wieku dziecięcego na świecie wyniosła 83%, natomiast w Polsce utrzymuje się w zależności od rodzaju szczepień na poziomie 84,4–95,7%. Problemem współczesnego świata, dotyczącym również Polski, jest przede wszystkim wysoki spadek poziomu wyszczepialności. Wg WHO spadek wyszczepialności jest jednym z 10 głównych niebezpieczeństw dla zdrowia ludzi na świecie.

Problem uchylania się od szczepień dotyczy zarówno krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się. Według danych Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny, odnotowano ponad czternastokrotny wzrost liczby uchylających się, w porównaniu z rokiem 2010. Istotny wpływ na zmniejszenie wyszczepialności mają ruchy antyszczepionkowe, bardzo intensywnie promujące swoją działalność. W dobie ogólnego dostępu do Internetu i swobody niekontrolowanego zamieszczania różnych informacji, problem negatywnych działań związanych ze szczepieniami nasila się bardzo intensywnie. Niezbędne jest wdrażanie działań mających na celu promowanie szczepień jako najbardziej skutecznego sposobu zapobiegania chorobom zakaźnym.

Stąd wybór tematu przez Doktorantkę jest słuszny, a podjęty problem jest aktualny i mieści się w dyscyplinie nauk o zdrowiu.

Ocena formalno-redakcyjna

Przedstawiona do oceny praca ma układ typowy dla dysertacji doktorskiej, zawarta jest na 151 stronach komputeropisu, łącznie z załącznikami. Struktura pracy jest przejrzysta i logiczna, została zachowana właściwa proporcja poszczególnych elementów. W pierwszej części przedstawione są założenia teoretyczne poruszanej problematyki. Kolejna część, to konceptualizacja badań własnych, trzecią stanowi materiał empiryczny, obejmujący wyniki badań, dyskusję i wnioski. Praca zawiera również implikacje praktyczne, ograniczenia i zalety badania, streszczenie w języku polskim i angielskim, wykaz wykorzystanego piśmiennictwa oraz wykaz załączników, zawierający indeks tabel i rycin, wykorzystane w pracy narzędzia badawcze, zgodę Komisji Bioetycznej, przebieg adaptacji kwestionariusza PACV oraz tabelaryczne podsumowanie wyników badań własnych. Piśmiennictwo obejmuje 178 pozycji dobranych do treści pracy w sposób prawidłowy – większość pochodzi z ostatnich 5 lat, a około 87% całości stanowią pozycje anglojęzyczne.

Edytorsko praca jest staranna, czytelna, ilustrowana rycinami i tabelami. Poszczególne części są koherentne i zgodne ze swoimi tytułami. Treść pracy zgodna jest z tytułem dysertacji.

Ocena merytoryczna

W części teoretycznej Doktorantka dokonała przeglądu piśmiennictwa, wykorzystując najnowsze pozycje literaturowe i wyczerpująco wprowadzając czytelnika w tematykę badań. W części pierwszej poruszyła temat szczepień ochronnych, uwzględniając historie szczepień ochronnych, rolę szczepień w zapobieganiu chorobom zakaźnym, rodzaje szczepionek,

przeciwwskazania, bezpieczeństwo, niepożądane odczyny, a także prawne aspekty szczepień ochronnych oraz problem wyszczepialności w Polsce. Na szczególną uwagę zasługuje część teoretyczna poświęcona postawom wobec szczepień, uwzględniająca wpływające na te postawy czynniki wewnętrzne i zewnętrzne. Zagadnienia teoretyczne kończy temat działań zwiększających wyszczepialność oraz coraz bardziej nasilonych ruchów antyszczepionkowych. Rozdział ten stanowi bardzo rzetelną i trafną analizę piśmiennictwa. Podsumowując tę część pracy, stwierdzam, że napisana jest ona ze znanym zagadnień podjętej problematyki.

Konceptualizacja badań własnych i opis procedury badawczej stanowią kolejne rozdziały. Celem głównym badań była ocena postaw rodziców dzieci w wieku wczesnoszkolnym wobec realizacji szczepień ochronnych. Cele szczegółowe to określenie czynników mających wpływ na te postawy: ocena związku między postawami rodziców wobec realizacji szczepień ochronnych a czynnikami socjodemograficznymi, stanem zdrowia dziecka, doświadczeniami ze szczepieniami, postrzeganiem istotności i bezpieczeństwa szczepień obowiązkowych, jakości organizacji szczepień przez poradnię oraz źródłami, z których pozyskiwana jest wiedza na temat szczepień.

Do wszystkich celów podano zmienne, jednak Doktorantka nie określiła w pracy problemów badawczych i hipotez.

Na przeprowadzenie badań uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej Uniwersytetu Medycznego im. Piastów Śląskich we Wrocławiu (KB 74/2020).

Badania przeprowadzono w 10 szkołach podstawowych powiatu oławskiego, wśród 2100 rodziców i opiekunów dzieci uczęszczających do klas 0 – III. Uzyskano zwrótnie 1086, kompletnie wypełnionych, kwestionariuszy. Doktorantka określiła kryteria włączenia i wyłączenia respondentów do badania oraz opisała szczegółowo przebieg badań. Autorka nie podała co prawda nazwy wykorzystanej metody badawczej, lecz opisała dokładnie narzędzia wykorzystane do badania: standaryzowany kwestionariusz PACV (*Parent Attitudes About Childhood Vaccines*), określający postawy badanych wobec szczepień ochronnych i autorski kwestionariusz badawczy. Na wykorzystanie kwestionariusza PACV uzyskała zgodę autora – Douglasa J. Opla ze *Seattle Childrens' Research Institute University of Washington School of Medicine*, a kwestionariusz został przetłumaczony i zaadaptowany zgodnie z dokumentem Światowej Organizacji Zdrowia „*Process of translation and adaptation of documents*”.

Kwestionariusz autorski, składający się z 51 pytań, został opracowany w oparciu o wybrane zmienne z Raportu SAGE (ang. *Strategic Advisory Group of Experts*),

opublikowanego w październiku 2014 roku, obejmującego zagadnienia związane ze zjawiskiem uchylania się od szczepień.

Poprawny dobór narzędzi, dostosowany do celu badań świadczy o znajomości tematyki badawczej przez Doktorantkę. Zastosowanie odpowiednich narzędzi, przyniosło interesujący poznawczo i ważny ze względów praktycznych materiał badawczy. Badania zostały zrealizowane z zastosowaniem odpowiednich metod statystycznych umożliwiających opracowanie i interpretację danych.

Wśród najistotniejszych wyników badań, możemy wskazać, że opiekunowie prezentujący negatywne postawy wobec szczepień częściej szczepili dzieci szczepionkami dostępnymi bezpłatnie w ramach ubezpieczenia ($p < 0,001$), częściej uważali szczepienia obowiązkowe za zbędne ($p < 0,001$) lub niebezpieczne dla zdrowia dziecka ($p < 0,001$), w ogóle nie szczepili dziecka z powodu przekonań religijnych ($p = 0,017$) oraz nie poddawali dziecka zalecanym szczepieniom ochronnym ($p < 0,001$). Również w ocenie placówek częściej ta grupa respondentów źle oceniała funkcjonowanie poradni szczepień ($p < 0,001$), dogodność godzin pracy poradni ($p < 0,001$), terminowość realizacji zaplanowanych wizyt ($p < 0,001$), częściej deklarowała brak przeprowadzenia lekarskiego badania kwalifikacyjnego ($p < 0,001$), częściej nie była informowana o możliwości wystąpienia NOP ($p < 0,001$) oraz sposobie postępowania w przypadku wystąpienia NOP ($p < 0,001$).

Z kolei opiekunowie z grupy o pozytywnych postawach wobec szczepień częściej realizowali u dzieci obowiązkowe szczepienia ochronne w całości zgodnie z Programem Szczepień Ochronnych ($p < 0,001$) i częściej czerpali wiedzę od lekarzy ($p < 0,001$) i pielęgniarek/położnych ($p = 0,020$), podczas gdy badani nastawieni do szczepień negatywnie pozyskiwali informacje z mediów społecznościowych ($p < 0,001$) i stron internetowych ($p < 0,001$). Wykazano, że niezależnymi predyktorami stymulującymi pozytywne postawy wobec szczepień były: informacja w trakcie wizyty u lekarza o możliwych działaniach niepożądanych, które mogą wystąpić po szczepieniu oraz poddanie dziecka szczepieniu przeciwko zakażeniom meningokokowym. Czynniki zmniejszające prawdopodobieństwo pozytywnych postaw wobec szczepień były: uważanie wybranych szczepień obowiązkowych za zbędne, przekonanie o braku bezpieczeństwa wybranych szczepień, szczepienie dziecka niezgodnie z Programem Szczepień Ochronnych, wystąpienie NOP po szczepieniu przeciw MMR, brak otrzymania informacji o terminach szczepień obowiązkowych oraz występowanie u dziecka chorób metabolicznych.

Wyniki badań przedstawione są za pomocą 36 tabel oraz 5 rycin. Konstrukcja tabel i rycin jest staranna, opis wyników badań jest poprawny i czytelny.

W dyskusji, zawartej na 10 stronach, Doktorantka krytycznie omówiła wyniki badań własnych w odniesieniu do danych z piśmiennictwa. Dyskusja napisana jest w sposób interesujący, ma zachowane właściwe tempo i porusza najbardziej istotne problemy. Dyskusja świadczy o znajomości zagadnienia i dużej rzetelności naukowej.

Doktorantka po przeprowadzeniu szczegółowej analizy materiału, sformułowała wnioski w siedmiu punktach, które nawiązują do założonych celów. Wniosek 1 i 2 jest jednak podsumowaniem uzyskanych wyników.

Należy podkreślić znaczenie tego badania, ponieważ jest ono jednym z nielicznych badań analizujących postawy respondentów wobec szczepień z zastosowaniem standaryzowanego narzędzia badawczego.

Bardzo interesującym elementem pracy są implikacje praktyczne z propozycją wykorzystania narzędzia PACV w praktyce lekarza poradni szczepień.

Doktorantka odniosła się do badań krytycznie uwzględniając ograniczenia badania, co świadczy o dużej dojrzałości naukowej.

Z obowiązku recenzenta zwracam uwagę, że Doktorantka nie uniknęła drobnych błędów literowych i interpunkcyjnych, które jednak nie wpłynęły na wartość pracy.

Podsumowanie

Wszystkie wymienione uwagi nie dotyczą merytorycznej wartości pracy. Mają jedynie charakter drobnych wskazówek, które mogą okazać się przydatne w przyszłym przygotowaniu rozprawy do publikacji.

Podsumowując, rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a całość opracowania dowodzi, że Doktorantka ma dużą wiedzę teoretyczną i umiejętność planowania i realizacji projektu badawczego. Na tej podstawie stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Anny Małgorzaty Ulickiej pt. „Postawy rodziców dzieci w wieku wczesnoszkolnym wobec realizacji szczepień ochronnych” spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1-2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. Nr 2018, poz. 1668 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę do Rady Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu o dopuszczenie Pani mgr Anny Małgorzaty Ulickiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

KIEROWNIK
Katedry i Zakładu Pielęgniarstwa

prof. dr hab. Elżbieta Grochans

Prof. dr hab. n. med. i n. zdr. Elżbieta Grochans